

HAFIZA
İZMİR

SEMPOZYUM

EGİAD SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİNLİKLER MERKEZİ
(ESKEM) TARİHİ PORTEKİZ SİNAGOGU
GÜZELYURT MAH. 926 SOKAK NO: 8 KONAK İZMİR

17-18
HAZİRAN 2025

ANTİK ÇAĞ'DA İZMİR

ARAŞTIRMALARI

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
KALKINTI
HAMLESİ

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

HAFIZA
İZMİR

SEMPOZYUM

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları

İzmir'de Üretim ve Ticaret

17 - 18 HAZİRAN 2025

EGİAD SOSYAL VE KÜLTÜREL
ETKİNLİKLER MERKEZİ (ESKEM)
TARİHİ PORTEKİZ SİNAGOGU

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL
KALKINTI
HAMLESİ

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

SEMPOZYUM PROGRAMI

1. GÜN / 17 HAZİRAN 2025

09:30 - 10:00 KARŞILAMA

10:00 - 10:10 AÇILIŞ KONUŞMALARI

Dr. Mehmet Yavuz

İzmir Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri

10:10 - 10:30 SEMPOZYUM AÇILIŞ DERSİ:

Prof. Dr. Ersin Doğer

“Tarih İçinde İzmir ve Limanlarının Öyküsü”

1. OTURUM OTURUM BAŞKANI:

PROF. DR. ERSİN DOĞER

10:30 - 11:00 Prof. Dr. Cumhuri Tanrıver

“Büyük İskender’e Kadar Smyrna’nın Ulaşım Ağları Üzerindeki Konumu ve Ticari Bağlantıları ”

11:00 - 11:30 Doç. Dr. Zafer Derin

“İzmir’in Prehistorik Dönemi’nde Üretim ve Ticaretiyle Yeşilova Höyüğü”

11:30 - 12:00 Prof. Dr. Akın Ersoy

“Hellenistik ve Roma Döneminde Smyrna’da Üretim ve Ticaret; Kentler ve Coğrafyalar”

12:00 - 13:30 ÖĞLE ARASI

2. OTURUM OTURUM BAŞKANI:

PROF. DR. AKIN ERSOY

13:30 - 14:00 Doç. Dr. İlkan Hasdağlı

“MÖ 4. Yüzyılda Eski Smyrna Siyah Seramiğinin Üretim, Tüketim ve Pazar Dinamikleri”

14:00 - 14:30 Prof. Dr. Lale Doğer

“Orta Çağ Smyrna’sında Üretim ve Ticaret”

14:30 - 15:00 Dr. Mehmet Akif Erdem

“Yassitepe Höyüğü’nün MÖ 2. Binde İzmir’in Ticari Yaşamındaki Yeri”

15:00 - 15:15 15 DK. ARA

3. OTURUM OTURUM BAŞKANI:

PROF. DR. CUMHUR TANRIVER

15:15 - 15:45 Prof. Dr. Aylin Ümit Erdem

“Eski Smyrna’nın MÖ 3. Binyıldaki Üretim Faaliyetleri ve Bölgelerarası İlişkileri”

15:45 - 16:15 Dr. Bora Ertüzün

“Geç Tunç Çağı’ndan Erken Demir Çağı’na Eski Smyrna’nın Denizashi İlişkileri”

16:15 - 16:45 Dr. Öğretim Üyesi Sarp Alatepeli

“Hellenistik ve Roma Döneminde Smyrna: Kent-Nüfus- Ticaret”

2. GÜN / 18 HAZİRAN 2025

4. OTURUM OTURUM BAŞKANI:

DOÇ. DR. ZAFER DERİN

10:30 - 11:00 Prof. Dr. Ahmet Kaan Şenol

“Smyrna Kazılarında Bulunan Ticari Amphoralar Işığında Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kentin Tüketim Alışkanlıkları”

11:00 - 11:30 Merve Mamikoğlu

“Erken Tunç Çağı’nda Yassitepe Höyüğü’nde Tekstil Üretimi”

11:30 - 12:00 Dr. Özgen Çelik

“Erken Tunç Çağı’nda Yassitepe Höyüğü’nde Ocak ve Fırınlrın Üretimdeki Rolü”

12:00 - 13:30 ÖĞLE ARASI

5. OTURUM OTURUM BAŞKANI:

PROF. DR. AHMET KAAAN ŞENOL

13:30 - 14:00 Prof. Dr. Duygu Akar Tanrıver

“Eski Smyrna Buluntuları Işığında Üretim ve Ticaret”

14:00 - 14:30 Prof. Dr. Şeyhmus Recai Tekoğlu

“Smyrna Yazıtları Işığında Smyrna’da Ekonomi ve Finans Hakkında Çözümler”

14:30 - 15:00 Arş. Gör. Şahin Menteşe

“Neolitik Dönem’de Yeşilova Höyüğü’nde Obsidyen Ticareti ve Sosyal Ağlar”

15:00 - 15:15 15 DK. ARA

6. OTURUM KAPANIŞ OTURUMU

15:15 - 17:00 Prof. Dr. Akın Ersoy

Prof. Dr. Cumhuri Tanrıver

Doç. Dr. Zafer Derin

Dr. Mehmet Yavuz

SEMPOZYUM

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları

İzmir'de Üretim ve Ticaret

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Lale Doğer (EÜ)
Prof. Dr. Akın Ersoy (İKÇÜ)
Prof. Dr. Antonio La Marca
Prof. Dr. Aylin Erdem Otman (EÜ)
Prof. Dr. Felix Pirson (DAİ)
Prof. Dr. Ahmet Kaan Şenol (EÜ)
Prof. Dr. Duygu Akar Tanrıver (DEÜ)
Prof. Dr. Cumhuri Tanrıver (EÜ)
Prof. Dr. Şeyhmus Recai Tekoğlu (DEÜ)
Doç. Dr. Martin Steskal (ÖAI)
Doç. Dr. Zafer Derin (EÜ)
Doç. Dr. İlkan Hasdağlı (Trakya Ü)
Dr. Öğretim Üyesi Sarp Alatepeli (İKÇÜ)
Dr. Mehmet Yavuz (İZKA)
Dr. Bora Ertüzün (MCBÜ)
Dr. Mehmet Akif Erdem (EÜ)

ORGANİZASYON KOMİTESİ

Dr. Mehmet Yavuz (İZKA)
Prof. Dr. Akın Ersoy (İKÇÜ)
Prof. Dr. Cumhuri Tanrıver (EÜ)
Doç. Dr. Zafer Derin (EÜ)
Dr. Öğretim Üyesi Sarp Alatepeli (İKÇÜ)
Dr. Bora Ertüzün (MCBÜ)
Dr. Mehmet Akif Erdem (EÜ)
Arın Hünler (İZKA)
Ayşenur Arda (İZKA)

Smyrna Agorası Bazilikası, Roma dönemine ait dünyanın en zengin Yunanca duvar yazıları (grafiti) koleksiyonuna ev sahipliği yapar. MS 2-4. yüzyıllar arasında kömür boyasıyla çizilmiş (dipinti) veya kazınmış (grafiti) bu yazı ve çizimler; gladyatörler, gemiler, bilmeceler, Hristiyanlık ve günlük yaşama dair eşsiz ipuçları sunar.

Tarih İçinde İzmir ve Limanlarının Öyküsü

Prof. Dr. Ersin Doğer

Ege Üniversitesi

Ege denizinin doğu kıyılarının içlerine kadar giren 50 km derinliğinde korunaklı bir körfezin kıyısında yer alan Smyrna dünya tarihinin ilk liman kentleri arasında sayılır. Tarih içinde bir kez yer değiştirmiş, Bayraklı Tepekule'deki yerinden kuruluşundan 2600 yıl sonra Hellenistik Dönem'in başlarında daha güneydeki bugünkü yerine taşınmıştır. Burada ise doğal olmayan, insan çabası ile karasal ve denizel bağlantılarının verimliliği sayesinde 19. yüzyıla kadar kullanılacak bir liman sahibi olmuştur. Günümüzde de modern tesisleri sayesinde Çandarlı körfezindeki yeni iskelelerin varlığına rağmen körfezden ticari gemiler eksik olmamaktadır.

“Tarih içinde İzmir ve limanlarının öyküsü” başlıklı bu bildiride avantajlı konumu sayesinde İzmir'in doğusundaki uzak ve yakın coğrafyalarla Ege ve Akdeniz arasında ticari ve kültürel bağlantılar kurulmasında oynadığı rol incelenmektedir. Söz konusu rollerin her iki coğrafyada zaman zaman oluşan savaşlar, çatışmalar, göçler, kıtlıklar, ekonomik ve kültürel kırılmalardan ne denli etkilendiği üzerinde durulacaktır. Gerilediği dönemlerde, bölgesel merkez olma konumunu başka şehirlere; Roma döneminde Ephesos'a ya da Orta Çağ'da Sakız (Khios) adasına bırakmıştır. Bu nedenle, Smyrna'nın içinde geliştiği bölgesel bağlama dikkat çevirmek, yakın ve uzak çevresinde sık sık yaşadığı gerilemelerin ve yeniden doğuşların üzerinde durulmuştur. ●

Büyük İskender'e Kadar Smyrna'nın Ulaşım Ağları Üzerindeki Konumu ve Ticari Bağlantıları

Prof. Dr. Cumhur Tanrıver

Ege Üniversitesi

6

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

İzmir'in kalbinde, günümüzde Bayraklı ilçesi sınırları içerisinde yer alan ve geçmişte Hacı Mutzo olarak anılan Tepekule'nin üzerinde kurulu bulunan Eski Smyrna antik kenti, zengin tarihiyle Ege coğrafyasının müstesna bir köşesini teşkil etmektedir. Bayraklı Höyüğü olarak da bilinen bu eski yerleşim, yaklaşık 360 x 250 metrelik bir alanı kaplayarak, heybetli Yamanlar Dağı'nın güneybatıya doğru uzanan alçak ve kayalık bir burnu üzerinde stratejik bir konuma sahiptir. İlk bilimsel nitelikli kazı çalışmalarının 1948 yılında başladığı Eski Smyrna'nın kökleri, Erken Tunç Çağı'na, yani günümüzden yaklaşık 5.000 yıl öncesine kadar uzanan derin bir geçmişe işaret etmektedir. Bu prehistorik yerleşimin zamanla oluşturduğu höyük, MÖ 1100 yıllarında Yunanistan'dan gelen Aiol ve İon kavimleri tarafından bir koloniye dönüştürülür ve böylece İzmir şehrine ismini veren Smyrna'nın uzun ve etkileyici tarihi başlar.

Bu çalışmada, Smyrna'nın kuruluşu, tarihsel süreç içerisindeki evrimi, kent merkezinin ve egemenlik alanının topografik özellikleri, stratejik açıdan sahip olduğu avantajlı konum ile antik dünyanın önemli ticaret güzergahları olan Kral Yolu ve diğer ticari yollarla

olan hayati bağlantıları ele alınacaktır. Bu bağlamda, kentin stratejik konumu dolayısıyla tarih boyunca karşılaştığı düşmanlarla olan karmaşık ilişkileri de incelenecek, aynı zamanda yakın ve uzak coğrafyalardaki farklı kültürler ve şehirlerle kurduğu bağlantılar üzerinden Ege ticaret dünyasında üstlendiği roller üzerinde de durulacaktır. Öte yandan, arkeolojik kazılar neticesinde gün ışığına çıkarılan ve Khios, Korinthos, Atina, Lydia, Fenike, Yakın Doğu ve Mısır gibi farklı medeniyetlerin üretimlerini yansıtan zengin buluntular, kentin antik dönemdeki politik ve ticari tarihini aydınlatmak amacıyla yorumlanmaya çalışılacaktır. ●

Bu çalışmada, Smyrna'nın kuruluşu, tarihsel süreç içerisindeki evrimi, topografik özellikleri, stratejik açıdan sahip olduğu avantajlı konum ile antik dünyanın güzergahlarıyla olan hayati bağlantıları ele alınacaktır.

İzmir'in Prehistorik Dönemi'nde Üretim ve Ticaretiyle Yeşilova Höyüğü

Doç. Dr. Zafer Derin

Ege Üniversitesi

8

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

İzmir'deki ilk topluluklar, olasılıkla Neolitik öncesinde avcı-toplayıcı olarak yaşamlarını sürdürüp, sonrasında da birtakım yabancı bitki-hayvanları evcilleştirerek Yeşilova Höyüğü'nde yerleşik hayata geçiş sürecini başlatmışlardır. Üretim ve ticaret gibi faaliyetlerin de Neolitik dönemin başından itibaren gelişmeye başladığı anlaşılmaktadır.

Yeşilova Höyüğü'nde taş alet üretimi günlük yaşam aktiviteleri içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Çakmaktaşı, obsidyen, nefrit, jadeid, andazit, bazalt ve serpantin gibi taşları alet haline getirebilmek için kesici, kazıyıcı ve öğütücü aletlerin yapımında çoğunlukla yakın çevrelerindeki ve uzaklardaki ham madde kaynaklarını kullanmışlardır. Taşların içinde onlar için en değerlileri Ege adalarından Melos'dan getirdikleri obsidyenler olmuştur. Obsidyen dışında Ege Adaları ile yapılan ticaretin ikinci bir maddesi Jade (Yeşim Taşı) olmuştur. Neolitik Dönem topluluğu, Ege'deki Siros adasından yeşim taşı getirterek onları balta yapımında kullanmışlardır. Ayrıca öğütme taşları ve pişmiş toprak kapların üretiminin yapılıp ticaretinin gerçekleştirildiği ürün grubu içinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Kazılardan elde edilen bulgular; Neolitik Dönem'de, doğal ham maddeleri ve domuz gibi hayvanları içeren, Ege ve İç Anadolu ile yakın bir takasa dayalı ticari ve kültürel ilişkiyi ortaya koymaktadır. Takas yöntemiyle yapılan ticarete Yeşilova Höyüğü'nde dokuma, deri, öğütme taşı gibi ürünler ile domuz, keçi ve midye gibi canlıların mal karşılığı olarak değer gördüğü söylenebilir.

Yeşilova Höyüğü'nde yaşayan ilk Egeliler'in üretimlerindeki artış ve artı ürün fazlalığı ticari faaliyetlerin de gelişmesine neden olmuştur. Atölye olarak da kullanılan evlerde gerçekleştirilen çanak çömlek, kemik ve taş aletlerin üretim fazlası, takas ile el değiştiren ticari ürünlere dönüşmüştür. Bu bağlamda sadece ev içi değil evlerin dışındaki alanlarda da öğütme taşları ve havan-havaneli gibi birçok mutfak aletinin de üretimi gerçekleştirilmiştir.

Yeşilova Höyüğü'nde Neolitik Dönem'de başlayan deniz aşırı ticaretin Yassitepe'de Tunç Çağı'yla birlikte önemli ölçüde geliştiği anlaşılmaktadır. Yassitepe Höyüğü'ndeki bulgular 5000 yıl önce özellikle incir-üzüme dayalı ticari faaliyetlerin arttığını göstermiştir.

Yassitepe Tunç Çağ toplumu ile Ege kültürleri arasındaki ticari ve kültürel ilişkilerin Geç Tunç Çağı'nda artarak devam etmiştir. Özellikle MÖ 14-13. yy'da Mykenliler vasıtasıyla Akdeniz kıyıları boyunca yayılırken, Mykenli tüccarların Yassitepe'ye yerleşerek olasılıkla zeytinyağı ve şarap gibi ürünlerin ticaretinde önemli rol oynadığı düşünülmektedir. ●

Hellenistik ve Roma Dönemi'nde Smyrna'nın Ticareti: Kentler ve Coğrafyalar

Prof. Dr. Akın Ersoy

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

10

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Smyrna yeni yerinde, Kadifekale ile Kemeraltı arasındaki yamaç ve düzlüklerde yeniden kurulduktan sonra kent diğer kent ve yakın-uzak coğrafyalarla ticari, kültürel, idari, diplomatik, sportif ve eğitim amaçlı olarak bağlantılar kurmuştur.

Bu bağlantıları görmek için somut kanıtlar kazı çalışmalarında ele geçen kent sikkeleri, grafiti amphora mühürleri ve tipleri, yazıtlar ve antik kaynaklar yardımcı olmaktadır. Açık bir bilgi olmadığında örneğin Smyrna kazılarında ele geçen başka kentlere ait sikkeleri bulunduran yabancıların hangi amaçla Smyrna'ya gelerek harcadıklarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ancak çoklukla sikkelerin yabancılar için ticari bir alan olan Smyrna Agorası'nda ele geçmesi daha çok ticari amaçlarla uzak-yakın kent ve coğrafyalardan gelindiğini işaret etmektedir. Smyrna'nın giriş kapılarından biri olan Doğu Kapısı kazılarında yine yabancı kent sikkelerinin ele geçmesi kente giriş yapanların o sırada tedavülde bulunan Smyrna kent sikkeleri ile bozdurulduğuna, değiş-tokuş yapıldığına işaret ediyor olmalıdır.

Kent sikkelerinin yanı sıra kentler arasındaki anlaşmazlıkların giderilmesini sembolleştiren Homonoia sikkeleri hangi kentlerle Smyrna'nın bağlantılı olduğunu gösteren en güçlü ipuçlarını vermektedir.

Bazilika bodrum katı Grafiti üzerinde Ephesos, Sardis, Tralleis ve Aphrodisias kentlerinin adlarına rastlanılması Roma Dönemi'nde hangi nedenle olursa olsun belki alışveriş yapmak veya belki de yeni bir hayat kurmak isteyen her seviyedeki yabancıların söz konusu kentlerden Smyrna'ya geldiğini ve aidiyetlerini duvarlarda sloganlaştırdıkları görülür. Söz konusu bu dört kentin Roma ve Erken Bizans Dönemlerinde başkaca kaynaklardan da bildiğimiz üzere iddialı ve Smyrna ile rekabet halinde olan kentler oldukları bilinmektedir. Smyrna'nın özellikle Ephesos ile olan ilişkileri oldukça belirgindir.

Diğer yandan Smyrna'daki anıt yapıların inşasında kullanılan taş mimari elemanların ocakları da uzak-yakın coğrafyalarla kentin ilişkisini ortaya koymaktadır.

Tüm bunlar Hellenistik ve Roma Dönemi'nde Smyrna'nın Akdeniz coğrafyasının hemen her noktası ile limanı sayesinde bağlantı kurduğunu işaret etmektedir. ●

*Ephesos, Sardis,
Tralleis ve
Aphrodisias
kentlerinin
Smyrna ile rekabet
halinde olan
kentler oldukları
bilinmektedir.
Smyrna'nın
özellikle
Ephesos ile olan
ilişkileri oldukça
belirgindir.*

MÖ 4. Yüzyılda Eski Smyrna Siyah Seramiğinin Üretim, Tüketim ve Pazar Dinamikleri

Doç Dr. İlkan Hasdağlı

Trakya Üniversitesi

12

Siyah firnisli vazolar belirgin ve önemli bir seramik kategorisi olarak Atina'da doğmuş; Antik Yunan kültürünün ve ticaretinin erişebildiği her yere ulaşmışlardır. Canlı bir parlaklığa sahip yüzeylerinin albenisi bu siyah vazoların hem doğum yerlerinde hem de uzak coğrafyalarda zamanlarının en çok tercih edilen seramik grubu haline dönüşmesine yol açmıştır. Kısa sürede Atina seramik üretiminin merkezine oturan siyah vazoların seramik pazarlarında kazandığı başarı diğer yerlerdeki çömlekçileri de Atinalı meslektaşlarının bu buluşunu taklit etmeye yönlendirmiştir. Böylece Antik Dünya'nın birçok noktasında Atina'da üretilmiş siyah seramikler ile onların yerel veya bölgesel taklitleri bir rekabet içine girmiştir. Eski Smyrna, siyah seramik taklitlerinin Ege'nin doğusunda en erken ortaya çıktığı merkezlerden biridir. Höyükte gerçekleştirilen kazılar sayesinde bu ürünlerin sevilen bir seramik kategorisi olarak yoğun kullanım gördüğü anlaşılmıştır. Eski Smyrna'yı bu çalışma açısından özel kılan nokta, MÖ 4. yüzyıl boyunca Attika ithalleriyle ve bölgede üretilen siyah seramikleri karşılaştırmalı biçimde takip edebilmemizi mümkün kılan bir merkez olmasıdır. Eski Smyrna'da karşımıza çıkan Attika dışı siyah seramikler, Atina'dan ithal edilen vazoların düşük kalitede taklitleri

olmanın ötesindedir. Onları üreten atölye kendi pazarının ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda özgün karakteristiklerini oluşturmuş ve bu sayede atölyenin çömlekçi ustaları uzunca bir süre boyunca Atinalı meslektaşları ile rekabet edebilmiştir. Bu çalışmanın öncelikli amacı Eski Smyrna siyah seramik pazarında MÖ 4. yüzyılda yaşanan bu rekabetin temel dinamiklerini, ilerleyişini ve detaylarını araştırmaktır. Bir diğer hedef ise Doğu Ege'deki siyah seramik üretimine genel bir bakış sunarak Eski Smyrna'daki manzarayı bu çerçevede içerisinde yorumlamaktır. ●

Eski Smyrna'da karşımıza çıkan Attika dışı siyah seramikler, Atina'dan ithal edilen vazoların düşük kalite taklitleri olmanın ötesinde, özgün karakteristiklerde üretilmiştir. Bu sayede Eski Smyrna'nın çömlekçi ustaları uzunca bir süre boyunca Atinalı meslektaşları ile rekabet edebilmiştir.

Orta Çağ Smyrna'sında Üretim ve Ticaret

Prof. Dr. Lale Doğer

Ege Üniversitesi

14

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Smyrna'nın Orta Çağı, Batı Anadolu'da 11. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan kısa süreli Türk emirleri ve 13. yüzyıl sonu ile 14. yüzyıl başında yine aynı bölgedeki Türk egemenliği dışında, modern terminolojide “Bizans İmparatorluğu”olarak bilinen Doğu Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında oluştu. 29 Mayıs 1453'de tarihe karışacak İmparatorluk, dinsel olarak Hristiyan, kültürel olarak Roma-Helen idi; ikinci unsur baskındı. Altıncı yüzyıldan sonra hem günlük hem de resmi dil Yunancaydı. Devlet ve kilise, imparator ve patrik imparatorluğunun dayanaklarıydı, konsil kararları yasa gücündeydi. Bu iki güç, sosyal ve ekonomik dinamiklerin içinde başattı. Orta Çağ Batı Avrupa'sında olduğu gibi kilisenin Bizans'ın “ulusal” zenginliğindeki payı önemliydi.

J. Koder'in deyimi ve belirlemelerine göre hukuk, Bizans'ta ölü bir kelime değildi. Aksine, devam eden Roma Kanunları ticaret faaliyetleri, faiz oranlarını, ticari ortaklıkları ayrıca drahoma ve miras haklarını düzenledi. Yasal kaynaklar bize ticaretin genişletilen koşulları ve kapsamı, ticarete dahil olan insan tipleri hakkında, bilhassa tüccar, aristokrat ve imparatorların kendi ekonomik çıkarlarına hizmet etmek için Roma hukuk geleneğini nasıl manipüle ettikleri gibi pek çok konuda bilgi verdi. Yine de ekonomi tarihçileri geniş sınırlara sahip “Byzantium” coğrafyasında bu çok uzun ömürlü imparatorluğun ekonomik tarihinin, kaynak materyellerinin eksikliğinden dolayı Batı Ortaçağına göre daha az bilindiği kanaatındadır. Son yıllarda azizlerin yaşamları (vita) gibi hagiografik kaynaklar, kilise ve manastır kayıtları ile arkeolojik alanlardan elde edilen buluntular önemli ölçüde veri sağlamaktadır.

Önceleri Asia Eyaleti'nin en önemli merkezi Ephesos'a bağlı bir piskoposluk iken Ephesos limanının işlevini yitirmesi ve gelişen tarihi olaylar zincirinde 9. yüzyılda metropolitliğe yükselip önemi artan Smyrna'nın Orta Çağ kent ekonomisini anlamaya yönelik tarihsel kayıtlar sınırlıdır. Bu konudaki önemli kazanımlar, yüzey araştırmaları ve Antik Smyrna Kenti kazılarıyla ortaya konulmaya başlanmıştır.

İlk olarak 1932 ve daha sonra 1940-42 yıllarında yapılan kazılarla bilim dünyasının tanımaya başladığı Smyrna Agorası yayınlarında Bizans/Doğu Roma eserlerine ilişkin bulgular yer almaz. 1996 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yeniden başlatılan kazılarla birlikte ilk veriler tarafımızdan değerlendirilir. 2007 yılından bu yana Prof. Dr. Akın Ersoy başkanlığında sürdürülen Agora, Tiyatro, Kadifekale ve kentin farklı noktalarındaki kazılardan elde edilen buluntular, Smyrna'ya dair bilgilerimizi zenginleştirir.

Mevcut arkeolojik bilgilerimize en fazla seramik eserler kaynaklık eder. Yanmayan yok olmayan yapılarıyla seramik buluntuların talep-üretim-dağıtım ilişkileri; talebin yapısı, şehir ve köylerin üretimdeki yeri; üretim teknolojisi; kap form ve kalıntı mevcutsa içeriğinden hareketle beslenme üzerine çıkarımlar yapılabilir. Bu çalışmada da arkeolojik buluntular Orta Çağın yazılı tarihsel verileri içinde irdelenecek kimi zaman da tarihin eksik kaldığı yer buluntularla tamamlanarak sunulacaktır. ●

Yassitepe Höyüğü'nün MÖ 2. Binde İzmir'in Ticari Yaşamındaki Yeri

Dr. Mehmet Akif Erdem

Ege Üniversitesi

16

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Kültürlerin şekillenmesinde kitlesel ve organize hareketlerin önemi büyüktür. Göç ve ticaret farklı gruplar arasında bilgi, beceri, teknoloji, gelenek ve inanç gibi unsurların bir araya gelmesine olanak tanır. Baskın ve kullanışlı olan, günlük hayatta karşılığı bulunan unsurlar kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktarılır. Anadolu bu noktada erken dönemlerden itibaren insan hareketliliğinin yoğun yaşandığı merkezlerden biridir. MÖ 2. binyılda Güney Mezopotamya'dan çıkan tüccarların kervan yolları ile Orta Anadolu'ya ulaşması, Minoslu ve Mikenli tüccarların Ege Denizi üzerinden Batı Anadolu kıyılarına gelmeleri ticaretin Anadolu'da kültür aktarımına örnek gösterilebilir. Bölgesel krallıkların ortaya çıktığı saray merkezli bir yönetim iradesinde yaşamın var olduğu bu dönemde günlük hayatın ihtiyacı olan ürünler ve elit sınıfın talep ettiği değerli ve yarı değerli objeler dolaşım halindedir. Batı Anadolu iklimi, bitki örtüsü, coğrafi özellikleri ve ham madde kaynaklarının varlığı ile her dönemde olduğu gibi MÖ 2. binyılda da tercih edilen bir bölgedir. Derin vadiler aracılığıyla kıyı ve iç kesim arasında ulaşım engelinin de olmaması kültürel anlamda bölgeler arası aktarımın kolay yapılmasına olanak tanır. Girintili çıkıntılı kıyıları ile Batı Anadolu kıyılarında çok sayıda doğal liman bulunmaktadır. Günümüzden 7000-6000 yıl önce deniz seviyelerindeki alçalma ve yükselmeler ile şimdiki hallerinden çok farklı olan kıyı çizgileri İzmir ve çevresinde de değişiklik göstermektedir. Bornova Ovası'nın orta kesiminde,

Anadolu'nun yerel halklarının yaşadığı Yassitepe Höyüğü'nde denizaşırı kültürlerle ilişkin bulguların olması Yassitepe'nin İzmir Körfezi üzerinden uzak bölgeler ile etkileşim halinde olduğunu gösterir. 1950'lerde Bayraklı Höyüğü, 1980'li yıllarda Limantepe ve Panaztepe, 1990'lı yılların sonunda Kocabaştepe ve 2005 sonrası Çeşme Bağlararası gibi merkezlerden İzmir'in MÖ 2. binyıl sürecine ait veriler elde edilmiştir. 2010 yılından itibaren kazısına başlanan Yassitepe Höyüğü yeni bir veri kaynağı olarak hem İzmir'e hem de arkeoloji dünyasına katkı sağlamaya devam etmektedir. Yassitepe Höyüğü'nde bugüne kadar devam eden kazılarda günlük hayatı daha yaşanabilir hale getirmek amacıyla farklı ham madde kaynaklarının kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu bağlamda çevrede bulunan çakmaktaşı, bakır, gümüş ve tuz gibi taşınabilir ürünler için yakın merkezler ile iç ticaret diyebileceğimiz bağlantılar kurulmuştur. Bölgede bulunmayan kalay ve özel işlevli pyxis kabı için dış yönlü ticaret ağına dâhil olunmuştur. Kervanlar ile İç Anadolu'ya, İzmir Körfezi üzerinden deniz yolu ile Ege Denizi'ne ulaşan Yassitepe sakinleri kendilerinden önceki kültürlerin güzergâhlarını kullanmalarının yanı sıra kendilerinden sonraki kültürlerle de bu rotaları yol göstermişlerdir. ●

Eski Smyrna'nın MÖ 3. Binyıldaki Üretim Faaliyetleri ve Bölgelerarası İlişkileri

Prof. Dr. Aylin Ümit Erdem

Ege Üniversitesi

18

İzmir Körfezi kıyısında yer alan ve liman kenti olarak tanımlanan Eski Smyrna'nın (Bayraklı), deniz kıyısındaki konumu MÖ 3. binyıl boyunca bölgelerarası ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yerleşimin MÖ 3. binyıla tarihlenen kültür tabakalarından elde edilen arkeolojik veriler, İzmir'in Erken Tunç Çağ'daki kent sakinlerinin üretim faaliyetleri ve bölgelerarası ilişkileri hakkında bilgiler sunmaktadır. Buna göre, yerleşimin temel besin kaynakları arasında tarım, hayvancılık ve deniz ürünleri yer almaktadır. El sanatları konusunda da çeşitli üretim faaliyetlerinin yapıldığı bilinmektedir. Bunlar arasında en dikkati çeken çanak çömlek üretimi ve dokumacılıktır. Ayrıca tunç, gümüş ve kurşun gibi madenlerin varlığı ve bunların üretim atölyelerine dair veriler, madencilik alanındaki ileri düzeylerini ortaya koymaktadır. Bu sunumda, Eski Smyrna'nın MÖ 3. binyıl sürecindeki üretim faaliyetleri ve bölgelerarası ilişkileri, bahsi geçen arkeolojik veriler üzerinden tartışılacaktır. ●

Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na Eski Smyrna'nın Denizaşırı İlişkileri

Dr. Bora Ertüzün

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

20

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Eski Smyrna MÖ 3. binyıldan MÖ 4. yüzyılın sonuna kadar neredeyse kesintiye uğramadan iskân edilmiştir. Batı Anadolu'da bir Tunç Çağı merkezinin gelişimini ve onun Demir Çağı'nda bir Hellen kentine dönüşüm sürecini tüm evreleriyle temsil eden yerleşim, bu yönüyle bölgede önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Eski Smyrna'nın Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na uzanan yerleşim kültürüne, bu kültürün oluşmasında katkısı olan denizaşırı bağlantılarına ve bu verilerden hareketle antik metinlerde geçen Hellen göçleri ile ilişkisine yer verilmiştir.

Eski Smyrna'da Geç Tunç Çağı'na ilişkin verilerimiz sınırlı buluntuyla temsil edilen zayıf kültür tabakalarına dayanır. Erken Demir Çağı kültür tabakalarına ilişkin verilerimiz ise diğer Batı Anadolu merkezlerine nazaran oldukça zengindir. Son yıllarda yürütülen çalışmalarla Tunç Çağı kültürünün, yerini Demir Çağı Hellen kültürüne bırakmaya başladığı yerleşim tabakalarına da ulaşmak mümkün olmuştur. Çalışmalar, bu geçiş evresinin Tunç Çağı geleneğinde üretilmiş monokrom ve el yapımı seramiklerle tanımlanan bir yerleşim tabakası ile temsil edildiğini, yerleşime ulaşan ilk Hellen topluluklarının ise bu kültür tabakasının üzerine yerleştiğini göstermiştir.

Kültür tabakalarından ele geçen buluntular, Eski Smyrna'da Tunç Çağı geleneğinin hemen terk edilmediğini ve Hellen kültürünün yerleşime zaman içinde yayıldığını gösterirken, Hellen kültürü ile kurulan bağların kökenine ve bu topluluklarının antik yazarlar tarafından aktarılan göç hareketine dair tartışmalarına da katkı sunmaktadır. ●

Bu çalışmada Eski Smyrna'nın Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na uzanan yerleşim kültürüne, bu kültürün oluşmasında katkısı olan denizaşırı bağlantılarına ve bu verilerden hareketle antik metinlerde geçen Hellen göçleri ile ilişkisine yer verilmiştir.

Hellenistik ve Roma Dönemi'nde Smyrna: Kent-Nüfus-Ticaret

Dr. Öğr. Üyesi Sarp Alatepeli

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

22

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Bu çalışma Büyük İskender sonrasında yeniden kuruluşundan Roma İmparatorluk Dönemi'nin sonlarına kadar Smyrna'daki kentsel gelişim, demografik yapı ve ticari faaliyetler arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemektedir. Epigrafik kanıtları, nüvizmatik bulguları, son dönem kazılarından arkeolojik verileri ve tarihi kaynakları (özellikle Strabon, Aelius Aristeides ve Pausanias) bütünleştiren disiplinlerarası bir yaklaşım kullanan bu araştırma, Smyrna'yı Roma'nın Asia eyaleti sosyoekonomik çerçevesi içinde değerlendirmektedir. Lysimakhos himayesinde kurulan kent Hellenistik ızgara plan, agora kompleksindeki değişiklikler ve liman tesislerinin sistematik gelişimi ile kanıtlandığı üzere, erken Principatus Dönemi'nde genişleyen ticari gereksinimleri karşılamak için önemli adaptasyonlar geçirmiştir. Yerleşim yoğunluğu modelleri ve karşılaştırmalı kentsel göstergelerin analizi, bu dönemde kentte yaklaşık 80.000-100.000 kişilik bir nüfusun varlığını önermektedir. Çeşitli kaynaklar, örneğin Antoninus Dönemi'nde üretim süreçlerine entegre edilmiş Yunan kent elitleri, Roma görevlileri, göçmen tüccar toplulukları (özellikle Mısırlı, Suriyeli ve Yahudi) ve geniş bir köle nüfusunu belgeleyen epigrafik kanıtlar ve mezar yazıtları kozmopolit bir demografik profili işaret etmektedir. Smyrna'nın ticari bir düğüm noktası olarak rolü, deniz rotalarının ve Hermus vadisini iç Anadolu pazarlarına bağlayan yol ağının

kesiştiği noktadaki konumu sayesinde kolaylaştırılmış, Akdeniz ihracat pazarlarına y6nelik çeşitlendirilmiş imalat (6zellikle tekstil, seramik, işlenmiş tarım 6r6nleri) ile karakterize edilen 6zg6n bir ekonomik profil oluşturmuştur. Ephesos ve Pergamon gibi aędař kent merkezleriyle karşılaştırıldığında, Smyrna idari, k6lt6rel ve ticari işlevler arasında 6zg6n bir denge sergilemektedir. Bu araştırma, Smyrna'nın b6lgesel 6neminin temelini oluşturan mek6nsal organizasyon, demografik kompozisyon ve ekonomik kurumların yapısal entegrasyonunu vurgulayarak, eyalet kentleşmesinin devam eden akademik değerlendirmelerine katkıda bulunmaktadır. ●

Bu alışma B6y6k İşkender sonrasında yeniden kuruluşundan Roma İmparatorluk D6nemi'nin sonlarına kadar Smyrna'daki kentsel gelişim, demografik yapı ve ticari faaliyetler arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemektedir.

Smyrna Kazılarında Bulunan Ticari Amphoralar Işığında Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Kentin Tüketim Alışkanlıkları

24

Prof. Dr. Ahmet Kaan Şenol

Ege Üniversitesi

Antik Dönem'de uygarlıkların kültürlerinin gelişiminin önemli unsurlarından biri kurdukları ticari bağlantılardır. Bu ilişkiler toplumların teknolojik ilerlemelerine katkıda bulunurken nüfusun refahını artmasına ve sosyokültürel ilişkilerin de çeşitlenmesine neden olmuştur. Akdeniz'de ticaret yolları üzerinde bulunan Smyrna kenti, kuruluşundan itibaren bu gelişimi izlememize yardımcı olan arkeolojik kanıtları araştırmacılara sunmaktadır. Bu çalışma kentin Bayraklı sırtlarından Kadifekale eteklerine taşınmasını takip eden yıllardaki önemli dönüşümüne ait bulguların kentte yaşayanların tüketim alışkanlıkları çerçevesinde incelenmesi sonucu ulaştığımız bilgileri sunma amacı taşımaktadır. Prof. Dr. Akın Ersoy tarafından yürütülen Smyrna kenti kazılarında ulaşılan veriler, antik yazarlar tarafından sıklıkla övülen kentin, ekonomik ilişkilerinin tespitinde yararlandığımız arkeolojik kanıtlar arasındadır. Kesintisiz bir yerleşime sahip olan kentte gerçekleştirilen kazılarda ele geçen amphoralar üzerine yaptığımız çalışmalar Smyrna'ya ithal edilen ürünlerin kökenleri ve ticari boyutları hakkında somut bilgi sunmaktadır.

Kentin çeşitli yerlerinde sürdürülen kazılarda bulunan ve Smyrna'nın yer değişiminden önceye tarihlenen seramik bulgular doğal olarak Bayraklı'daki erken yerleşimde tespit edilen ticari bağlantılarla paralellik göstermektedir. Kent, Kuzey Ege'deki Khios, Lesbos, Thasos gibi merkezlerle olan ticari ilişkisini Hellenistik Dönem'le birlikte Ege'nin güneyindeki kentlerle gerçekleştirdiği ticaretle sürdürmüş, Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte sağlanan barış ortamı sayesinde de Doğu Akdeniz'in uzak noktalarından Kuzey Afrika'daki merkezlere, hatta Akdeniz'in dışında Lusitania'ya kadar da genişletmiştir. ●

Kazılarda ele geçen amphoralar üzerine yaptığımız çalışmalar Smyrna'ya ithal edilen ürünlerin kökenleri ve ticari boyutları hakkında somut bilgi sunmaktadır.

Erken Tunç Çağ'ında Yassitepe Höyüğü'nde Tekstil Üretimi

Merve Mamikoğlu

Ege Üniversitesi

26

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Dokumacılık ve tekstil üretimi, yerleşik hayata geçmiş insanın toplum içinde yaşamaya başlamasıyla temel ihtiyaçlarından doğarak şekillenmiştir. Zamanla temel ihtiyaçtan daha çok beğeniye hitap eden bir talep unsuruna dönüşmüştür. Başlangıçta giyinme ihtiyacını hayvan derileriyle gideren insan Neolitik Dönem'de iklimin ılımanlaşmasıyla daha ince kıyafetlere gereksinim duymuş ve başka ham maddelere yönelmiştir. Bu süreçte pamuk, yün ve keten gibi ham maddeleri işleyip kullanmayı öğrenen insan tekstil üretiminin başlangıcına neden olmuştur.

Bu çalışmada Erken Tunç Çağ'da tekstil üretimi ve moda algısı, Yassitepe Höyüğü'nde ele geçen arkeolojik bulgular ışığında aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yerleşim hakkında en büyük bilgiyi sağlayan arkeolojik materyal, yerleşimin çeşitli konumlarından ele geçen ağırşaklardır. Ağırşaklar, yerleşimdeki tekstil üretiminin boyutu, kullanılan ham maddeler ve üretimin nasıl gerçekleştiği gibi teknik konularda temel bilgi kaynağını oluşturur. Aynı zamanda ağırşakların üzerinde görülen bezeme motifleri ve yerleşimde ele geçen kapların üzerindeki bezemeler, bize dönemin moda anlayışı hakkında çıkarım yapmamıza olanak sağlar. Gündelik yaşamda kullanılan kaplara işlenmiş motifler de dönemin beğenisinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Çizgisel motifler, içleri taranmış kareler ve üçgenler Yassitepe'de, kapların yüzeylerinde en sık görülen motiflerdir. Özellikle ince boyunlu testiler

stilize kadın formu gibi düşünüldüğünde, gövde kısmına denk gelen bezemelerin birer kıyafeti anımsattığı görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan çıkarımla, bezemelerdeki motiflerin, dönemin kıyafetleri üzerindeki motifleri yansıtabileceği düşünülebilir.

Mekân ile buluntuların bağlantısı da üretimin hangi dinamikler üzerinden yapıldığı hakkında fikir veren kaynaklardır. Bu bağlamda Yassıtepe’de yerleşimin merkezinde sayılabilecek iki mekân öne çıkar. Bu mekânlardan çok sayıda ağırşığın ele geçmesi özellikle mekân girişlerinde buluntunun yoğunlaşması üretimin kollektif bir şekilde yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Yerleşimin ağırşakları üzerinde detaylı çalışma yapıldığında ise iğ deliklerinin boyutları üzerinden çıkarım yapılırsa genellikle yün ham maddesi kullanılarak ip eğrilmiş ve dokuma yapılacak hale getirilmiştir. ●

Yerleşim hakkında en büyük bilgiyi sağlayan arkeolojik materyal, yerleşimin çeşitli konumlarından ele geçen ağırşaklardır. Ağırşaklar, yerleşimdeki tekstil üretiminin boyutu, kullanılan ham maddeler ve üretimin nasıl gerçekleştiği gibi teknik konularda temel bilgi kaynağını oluşturur.

Erken Tunç Çağı'nda Yassitepe Höyüğü'nde Ocak ve Fırınların Üretimdeki Rolü

Dr. Özgen Çelik

Ege Üniversitesi

28

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Ocak ve fırınlar besin pişirme, ısınma ve aydınlanma gibi temel ihtiyaçları karşılamasının yanı sıra çevresinde kültürel ve sosyal aktiviteler ile üretimin gerçekleştirildiği alanlardır. İzmir Yassitepe Höyüğü'nde MÖ 3. binyılın başına tarihlendirilen IIB tabakasında günümüze kadar yirmi dört ateş yeri açığa çıkarılmıştır. Açık alanlar ve neredeyse tüm yapıların içlerinde tespit edilen bu ateş yerleri ocak, fırın ve tandır formlarındadır.

Yerleşimde gerçekleştirilen mekân analizi çalışmaları ocak ve fırınların besin üretimi, seramik üretimi ve madencilik aktivitelerinde kullanıldığını ortaya koymuştur. Ocak ve fırınların çoğunluğu besin üretimi ile ilişkili mekânlar ve mutfak olarak tanımlanan alanlarda açığa çıkarılmıştır. Yerleşimde tek örneği bulunan, kerpiçten inşa edilmiş seramik pişirme fırını Yassitepe'de üretimin bir diğer yönünü göstermektedir. Ayrıca benzer özellikler gösteren iki yapıda açığa çıkarılmış ocaklar, etrafındaki taşınmaz öğeler ve buluntular ile yerleşimin metal üretimi ile ilişkisini yansıtmaktadır. Bu çalışma ile Yassitepe Höyüğü'nde Erken Tunç Çağı'nın başında üretim aktivitelerinde ocak ve fırınların rolü irdelenmiştir. ●

Eski Smyrna Buluntuları Işığında Üretim ve Ticaret

Prof. Dr. Duygu Akar Tanrıver

Dokuz Eylül Üniversitesi

30

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

İzmir körfezindeki stratejik konumuyla Smyrna, ilk kurulduğu günlerden itibaren ticarete önemli bir liman kenti olarak öne çıkmaktadır. Anadolu'nun ürünlerinin Akdeniz Dünyası'na ulaşımında önemli bir rol oynadığı düşünülen kent, kazılarda ele geçen ithal ürünlerin gösterdiğine göre, Attika, Korinth, Lakonia, Thasos, Rhodos, Khios gibi Yunan merkezleri ya da Pers, Lydia, Phrygia, Kıbrıs, Fenike, Mısır ve Suriye gibi Doğu Akdeniz kültürleri ile yakın ilişkiler içindeydi. Belki de Smyrna, o dönemin tüm ürünlerinin toplanıp pazarlara yayıldığı bir ticaret limanı idi. Bu çalışmada kentte sürdürülen kazılarda ele geçmiş olan çeşitli seramik grupları (amphoralar, orientalizeran vazolar vs.), silahlar, süs eşyaları, figürinler gibi buluntulardan hareketle kentin ticari ilişkileri incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada ayrıca kentteki üretimler üzerinde de durulacaktır. Kazılarda ele geçen çeşitli veriler, Smyrna'da belli bazı alanlarda üretim yapıldığını da göstermektedir. Bunlardan en önemlileri arasında taş kalıplar, cüruflar, ham halde yani işlenmemiş eserlerin varlığı ile ortaya konulan metal işçiliği yer almaktadır. Kentte seramik üretimine ilişkin doğrudan bilgi veren buluntular çok olmasa da belli bir üretimin varlığı kabul edilebilir. Smyrna'daki tekstil üretimine ilişki verilerin zenginliği ise tartışmasızdır. ●

Smyrna Yazıtları Işığında Smyrna'da Ekonomi ve Finans Hakkında Gözlemler

32

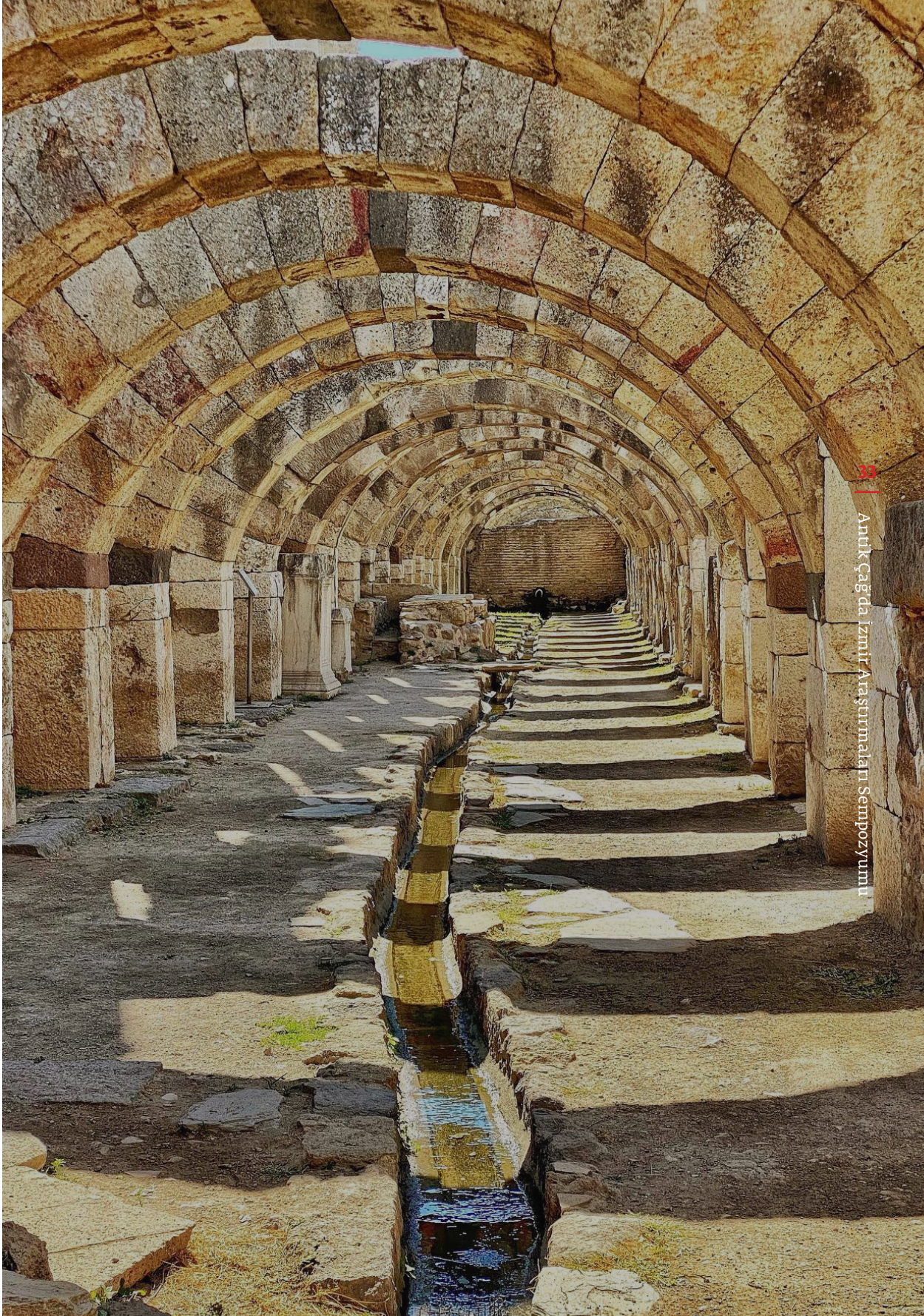
Prof. Dr. Şeyhmus Recai Tekoğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi

Antik Çağ'da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Klasik Çağ'dan itibaren belirli bir kent veya bölgenin ekonomik ve finans yapısının incelenmesi Eskiçağ araştırmalarının zorluk çektiği alanlardan bir tanesidir. Bunun öncelikli nedeni, konu hakkındaki yazılı belge miktarının az ve yetersiz olması, gelişme ve gerileme hakkında bilgi sağlayacak materyellerin çoğunlukla kaybolup gitmiş olmasıdır.

Smyrna gibi Helenistik Çağ'dan itibaren gelişme göstermiş, Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşadığı deprem yıkıntılarına rağmen tekrar canlanma başarısı göstermiş, Asia Minor'un Eskiçağ'da taktir toplayan bir şehirden geriye kalan yazılı buluntular ışığında özellikle kamu finans sektörü ve ekonomik yapısı hakkında gözlemler ele alınmaya çalışılmıştır. Kamu hazinesinin başında bulunan oikonomos'lar ve tamias'lar hakkında ele geçen bulgular değerlendirilmiş, Smyrna ticaretinin başında bulunan, kontrol ve işleyişini sağlayan agoranomos'lar incelenmiştir. Kentin kamu hazinesinin gelir ve gider yapısı yine yazıtlar ışığında ele alınmıştır. Finans sektörünün yapısı hakkında vergi, harç, ceza ve faiz gibi konularda yazıtların sağladığı veriler değerlendirilmiştir. Özel sektör hakkında ise, mesleki loncalar ve yazıtlarda bahsi geçen meslek grupları ele alınmıştır. ●

Neolitik Dönem’de Yeşilova Höyüğü’nde Obsidyen Ticareti ve Sosyal Ağlar

Arş. Gör. Şahin Menteşe

Manisa Celal Bayar Üniversitesi

34

Antik Çağ’da İzmir Araştırmaları Sempozyumu

Obsidyen, volkanik bir cam türü olarak, Tarih Öncesi toplumların uzun mesafeli sosyal etkileşimlerini ve ağlarını anlamada önemli bir arkeolojik bulgu niteliği taşır. Görünümü erken dönem insanları için ilgi çekici olsa da onu asıl değerli kılan özellikleri fiziki oluşumu ve ham madde kaynaklarının kullanılabilirliğidir. İzotropik yapısı sayesinde obsidyenden kolayca alet üretilebilmesi, onu ham madde kaynağından işlenerek uzak bölgelere taşınan egzotik bir mal hâline getirmiştir. Bu durumun izlerini Batı Anadolu’daki birçok merkezde görmek mümkündür ve bu merkezlerden biri de Yeşilova Höyüğü’dür.

Burada yoğun olarak ele geçen Melos Adası obsidyenleri, Neolitik Dönem’de denizaşırı ticaretin fazlasıyla güçlü olduğunu göstermektedir. Yerleşimde bulunan yontmataş aletlerin yaklaşık %30’unun obsidyen olması, bölgedeki obsidyen ticaretinin oldukça yaygın olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu yoğun etkileşim ağı, aynı zamanda Yeşilova Höyüğü ve çevresinde karmaşık bir sosyal yapının varlığına işaret etmektedir. Tarih Öncesi Dönem koşulları değerlendirildiğinde Ege Denizi, coğrafi bir engel gibi görünse de bu etkileşimi mümkün kılan temel bir faktör olarak karşımıza çıkar. Melos Adası obsidyeninin Batı Anadolu’ya yayılımı ise, Neolitik Dönem ve öncesinde deniz taşımacılığına uygun araçların var olduğunu ve denizcilik alanında mesleki bilginin geliştiğini kanıtlar niteliktedir.

Yeşilova Höyüğü'nde ele geçen çok düşük yoğunluğa sahip Orta Anadolu obsidyenleri, bölgeler arası etkileşimin farklı bir boyutunu gösterir. Bu durum, yerleşimin yalnızca Ege Denizi üzerinden değil, aynı zamanda kara yolu bağlantıları aracılığıyla da geniş bir ticaret ağına dahil olduğunu düşündürmektedir. Orta Anadolu kaynaklı obsidyenlerin buraya ulaşması, Batı Anadolu'nun iç kesimlerle olan ilişkisini ve bu ağların çok yönlü dinamiklerini anlamada önemli ipuçları sunmaktadır.

Yeşilova Höyüğü'nde yapılan araştırmalar, Melos Adası obsidyenlerinin yerleşime işlenmiş halde getirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Neolitik toplumlar arasında işlenmiş obsidyene yönelik bir talebin olduğunu ya da belirli grupların bu malzemenin etkin dağıtımını sağlayarak bir arz - talep sistemi oluşturduğunu göstermektedir. Özellikle Neolitik Dönem'de sistematik bir şekilde gelişmeye başlayan bu dağıtım mekanizması, sosyal ağların daha karmaşık ve çeşitli bir yapıya dönüşmesini sağlar. Son yıllarda Yeşilova Höyüğü'nde yürütülen arkeolojik araştırmalarda ele geçen bulgular, bu denizaşırı ve bölgesel anlamdaki insan hareketliliğini çözümlemede ve bu yapıya dair hipotezler kurmada önemli veriler sağlamaktadır.

İZMİR KALKINMA AJANSI